մեր ընթերցողին պրոֆեսիոնալական թեման հետ։

Կովկասեան գիւղատնտեսական ընկերութեան նստերում շատ անգամ յայտնված է եղել երեք լեզվով (թուրքերէն, հայերէն և վրացերէն) գիւղատնտեսական լրագիր հրատարակելու անհրաժեշտութեան միտքը, մեր գիւղական ազգաբնակութեան մէջ անտեսական հմտութիւնները տարածելու, երկրի արդիւնաբերութեան առաջնորդելու նպատակով։ Ամիսը 13-ին ընկերութիւնը հաստատեցաւ ընդունեց իր անդամի պ. Գրիգոր Աբեղեանցյանցած կարծիքի անհրաժեշտութիւնը գոնէ երկու լեզվով գիւղական լրագիր հրատարակելու, և պ. Նախագահին առաջարկեցաւ նրան գրաւոր կերպով ներկայացնել իր միտքը ժողովի խորհրդին։

Այդպես մենք հարկաւոր ենք հաստատում մեկնել վերջիշեալ առաջարկութեան գլխաւոր շարժառիթները։

Թուրքաց լեզուն չունի գեռ եւ մեզանում մասնաւոր ինքնուրոյնութիւնից ծնված պարբերական գրականութիւն, այն ինչ հայոց ու վրաց լեզուները, բացի քանի մի ամսագիրներից, ունեն քանի մի պարբերական թերթեր, որք առանց որ և է օժանդակութեան հրատարակվելով, պարապական են իրանց գոյութեամբ բոլորովին մասնաւոր գործունէութեանը։ Այդ թերթերը կարողացան արդէն քիչ շատ բարգաւան կապ հաստատել տեղական ազգաբնակութեան հետ, և տեղական ամբոխը սկսեց հասկանալ թիւնը յայտնել մեր պարբերական պէտքերին, հենց որ մեր լրագիրները պեսեցին մեր ընթերցող հասարակութեան տնտեսական և գիւղատնտեսական նիւթեր առաջարկել։ Այդ խօսքերի ճշմարտութեան ապացոյց կարող են հանանել դրամագլուխները (նեղ՝ ա) թուանշաններ. բաժանորդների քանակութեան, քարտէի և գիւղերի բաժանորդների քանակութեան միմեանց մէջ հանձնաժողովները բ) սուտ թերթակցութիւնները որ հարդրվումէին թէ քաղաքներից, թէ գիւղերից, ազգաբնակ, անտնտեսական և գիւղատնտեսական բովանդակութեամբ, և վերջապէս գ) գիւղական հասարակութիւնների յանձնելի գիրքը այս կամ այն տեղական խմբագրութեանը, խնդրելով նրանից գործնական տեղեկութիւններ և խորհրդներ, մանաւանդ փոխանակ թեան յոգոյ գիրքերի հիմնելու վերաբերեալ։

Այս հասարակ մեր երկրի ազգաբնակութիւնը կազմված լինելով զանազան ազգութիւններից, այժմ գլուխ է պահանջում նրանք գոնէ երկու լեզվով գիւղական լրագիր հրատարակելու։

Գիւղատնտեսական կողմից Կովկասի բոլոր մասերը գեռ զարգացման ասոր ասած հանին են կացնում և ամեն տեղ ցանկալի է ինքն անտնտեսական հիմնական միջոցներին բարվաքելը։

Հիմնվելով վերև ասված երկու կէտերի վրա, լրագիրը թէև երկու լեզուներով և տասնեակ օրինակներով պիտի հրատարակվի, բայց երկուսի բովանդակութիւնը պիտի նոյնը լինի։

Լրագրի հրատարակութիւնը կախված է գլխաւորապես ա) ժողովրդի կենցաղի պահանջների հետ օգտակարի կարերի գոյութիւնից և բ) մասնաւոր մի թերթի ընդարձակ տարածման կարելութիւնից։

Սակայն երբոյոմ, որտեղ նոր է զարգնումէ ընթերցանութեան պահանջը, որտեղ զանազան գիտական ճիւղերի հետաքրքրութիւնները ամբոխին գեռ յայտնի չեն, պիտի գնացնեն այն հաստատութիւնը, որ ուշի ժողովուրդը դէպի այդ կամ այն տեղական թերթերը և օգուտ քաղել ժողովրդի և մեր պարբերական գրականութեան մէջ հաստատված բարդական կարերից...

Այդ ընդհանուր մտքերը յայտնելուց յետոյ, մենք կամենում ենք անցնել, միացած խմբագրութեան կազմակերպութեանը։

Գիւղական լրագրի խմբագրութիւնը կազմված պիտի լինի գլխաւորապես երեք անձերից։

ա) Գիտնական Ագրոնոմից, երկրագործութեան և գիւղատնտեսութեան հետ մանաւորապես ծանօթ անձից, որ Ընկերութեանը յայտնի լինի իր հմտութիւններով և նրա հաւատարմութեան արժանի լինէր, որ բացի սրանից տեղական լրագրի երկուղերի գոնէ ոչնչան, որ կարողանայ նրանց բարգել երկու լեզվով տպվող բովանդակութիւնը, և վերջապես, որքան կարելի է, պիտի անձից, որ արդէն իր գրվածներով քիչ շատ մասնակից եղած լիներ մեր տեղական պարբերական գրականութեանը։

բ) Երկու անձերից, որոնցից մինը տեղական լիներ հայոց, միւսը վրաց լեզվին Երկուսի պարտաւորութիւնը պիտի լինի բացի ասված նիւթերը իրանց լեզվով թարգմանելուց, նմանապես անդադար հետեւել տեղական գրականութեան երևոյթներին, այդտեղից քաղել և խմբագրութեանը ներկայացնել նիւթերը նրանց ուսումնական կերպով մշակելու համար։ Յանկարգ է, որ այդ երկու անձերը տեսանող լինեն։ Որպէս զի ոչ մի գիրք ոչնչով չանցնի, իսկ երբ էլ հարկաւոր չլինի տարաձայնութիւն ստանալուց, ասիր ու պարիր։ Ի հարկէ, պատասխանատու են բոլոր անդամները, բայց ասանց բացառութիւնների մեր հոգեբարական զարձերն էլ ասած չեն գնայ... Էդ բացառութիւն կազմող բժիշկները նմանում են բացառութիւն կազմող մի գործարան կամ յայտարի, որոնք ձոռ տեղը, հարիւր էլ են սասանում... բայց նա դրանց մասին ոչնչ չեմ խօսում այս անգամ։ Եւ յիշում եմ այն բժիշկները, որոնցից պատանդում են, անպատասխանատու ասելով, ասանց անդամանագրեսա կատարի վարձը մնարիլու։ Ինչ որ վերաբերում է բժիշկին, նա էլ իր կողմից վճռումէ— անպատասխան, միւս անդամ հիանդի երեսը այլ ես չը տեսնեիլ։ Իմ կարծիքով էս բոլոր անպատասխանները հնանում են, մէկ պատասխանից.—մեր օրինաց գրքերում մի որոշման գլուխ չը լինելուց...

Էս բոլորիս դուռը է գալի.—որ թէ և բժիշկները մեր հասարակութեան ամենահարկաւոր անդամներ են, բայց մի նոր ժամանակներ իրանց ամենասնոտանական արարածներն են։ Լրագիրի անբախիմա գրութեան մէջ զանազանելիս, ես էլ իմ կողմից մի նոր խրատ եմ տալի, ինչ որ հանգոցեալ տարին է կասկել—անպատասխանի համբերութիւնն ունենալ...

♂

Հայ օրիորդներին—ոչինչ չեմ կասկում, որովհետև նրանք, քանամի և նախասիրեա այժմեան մարդկանցմեն, իրանց գասին պատանդք վերաբերող մասնի պարարտանդները թողել են, ու պատանի պէս ընդունելի, իսկ երբ էլ հարկաւոր չլինի հրատարակելի է սասանալ, ասիր ու պարիր։ Ի հարկէ, պատասխանատու են բացառութիւնները, բայց ասանց բացառութիւնների մեր հոգեբարական զարձերն էլ ասած չեն գնայ... Էդ բացառութիւն կազմող բժիշկները նմանում են բացառութիւն կազմող մի գործարանի կամ յայտարի, որոնք ձոռ տեղը, հարիւր էլ են սասանում... բայց նա դրանց մասին ոչնչ չեմ խօսում այս անգամ։ Եւ յիշում եմ այն բժիշկները, որոնցից պատանդում են, անպատասխանատու ասելով, ասանց անդամանագրեսա կատարի վարձը մնարիլու։ Ինչ որ վերաբերում է բժիշկին, նա էլ իր կողմից վճռումէ— անպատասխան, միւս անդամ հիանդի երեսը այլ ես չը տեսնեիլ։ Իմ կարծիքով էս բոլոր անպատասխանները հնանում են, մէկ պատասխանից.—մեր օրինաց գրքերում մի որոշման գլուխ չը լինելուց...

Էս բոլորիս դուռը է գալի.—որ թէ և բժիշկները մեր հասարակութեան ամենահարկաւոր անդամներ են, բայց մի նոր ժամանակներ իրանց ամենասնոտանական արարածներն են։ Լրագիրի անբախիմա գրութեան մէջ զանազանելիս, ես էլ իմ կողմից մի նոր խրատ եմ տալի, ինչ որ հանգոցեալ տարին է կասկել—անպատասխանի համբերութիւնն ունենալ...

♂

Հայ օրիորդներին—ոչինչ չեմ կասկում, որովհետև նրանք, քանամի և նախասիրեա այժմեան մարդկանցմեն, իրանց գասին պատանդք վերաբերող մասնի պարարտանդները թողել են, ու պատանի պէս ընդունելի, իսկ երբ էլ հարկաւոր չլինի հրատարակելի է սասանալ, ասիր ու պարիր։ Ի հարկէ, պատասխանատու են բացառութիւնները, բայց ասանց բացառութիւնների մեր հոգեբարական զարձերն էլ ասած չեն գնայ... Էդ բացառութիւն կազմող բժիշկները նմանում են բացառութիւն կազմող մի գործարանի կամ յայտարի, որոնք ձոռ տեղը, հարիւր էլ են սասանում... բայց նա դրանց մասին ոչնչ չեմ խօսում այս անգամ։ Եւ յիշում եմ այն բժիշկները, որոնցից պատանդում են, անպատասխանատու ասելով, ասանց անդամանագրեսա կատարի վարձը մնարիլու։ Ինչ որ վերաբերում է բժիշկին, նա էլ իր կողմից վճռումէ— անպատասխան, միւս անդամ հիանդի երեսը այլ ես չը տեսնեիլ։ Իմ կարծիքով էս բոլոր անպատասխանները հնանում են, մէկ պատասխանից.—մեր օրինաց գրքերում մի որոշման գլուխ չը լինելուց...

Էս բոլորիս դուռը է գալի.—որ թէ և բժիշկները մեր հասարակութեան ամենահարկաւոր անդամներ են, բայց մի նոր ժամանակներ իրանց ամենասնոտանական արարածներն են։ Լրագիրի անբախիմա գրութեան մէջ զանազանելիս, ես էլ իմ կողմից մի նոր խրատ եմ տալի, ինչ որ հանգոցեալ տարին է կասկել—անպատասխանի համբերութիւնն ունենալ...

♂

Գ.... քաղաքի օրիորդ Ջանդիմանդը. ինձ մի յանդիմանական նամակ է ուղղել. Մշակի 50-դ համարի մէջ ասած ֆելիէտոնին սխալիս, որի մէջ վերաբերվում beau monde-ի վերաբերութեամբ ճակատագրիս նեռ ունեցած խոսակցութիւնին մեր ասել էի թէ՝—գոռալը, (այսինքն գեղեցիկ արդէն վարժված լինելին լրագիր կառավարելու գործի մէջ.

Թող ընկերութիւնը պահանջիով երեսը լեզվով տպված լրագրի 400 օրինակ, մի և նոյն ժամանակ նշանակէ այնպիսի օժանդակութիւն (օգնութիւն) որ տպագրութեան գլուխ ու աչքին պահանջվելիք ծախսերը ծածկվին։

Մի ՔԱՆԻ ԽՕՍՔ Ս. Լ. ՖԵՂԵՏՆԻՆԻ տպարանից լույս ընծայած 1873 թուի օրացույցի յաւելվածի վերայ Գ. 8։ Ա. տարբերութեամբ։

Ամենքին յայտնի է որ մեր մէջը ոչ մի գիրք այնպես տարածուած չէ, ինչպէս օրացոյցը, այդ պատճառ ա. հեղինակը շատ օրինաւոր է վարվել այդ գրքոյկի մէջ։ ցով տարածել մ. քանի ս—սուսմական ճշմարտութիւններ, թէ անտնտական և թէ բժշկական, բայց տարաբախտաբար չի կարելի ասել, թէ պատնը նոյնպես օրինաւոր է վարվել այդ վիրտիչեալ ճշմարտութեանց հետ։ փոխանակ ճիշտ տեղեկութիւններ հաւանելու, նա բաւականացել է մի քանի աղճատված և պատանական խորհուրդներով։ Իմ խոսակցութիւնը առ այժմ կը լինի նոցա բժշկական խորհուրդների վերայ։

1). Վէրքից արիւնը կանգնեցնելու համար բաւական է համարում ոմեծած և փոշացրած ածուխը*) որը որ ասուած ձեռնտու էր խոլոչոյ սաստ ջուրը. ձեռով վէրքի անկիւնները միացնելը և նոսի տալը, ինչպէս վէրքին, նոյնպես և նորանից բարձր և այլն և այլն։

2). Քիթից արիւնը կանգնացնելու համար բաւական է համարում, որ հիւանդը մի ձեռով նստի քիչ մի ցածրեն, որից արիւնը վազում է, իսկ մի ձեռը բարձրացնէ։ Մենք չենք կարող պահանջել այսպես մի գրքից շատ բան, բայց առնուն բժշկական գրքերից մէջից շատ հեշտութեամբ կարող էին հաւաքել, գեռ քիչ ուշան օրինաւոր բաներ։ Արիւն գալու ժամանակ քիթից կամ բերանից, ամենայարմար է սառը ջուր, հանգիստ գրուիչներ, ազատելը ինչպես գրսից գործածել արիւն հոսող տեղի վերայ, այնպես և խոնջ։ Պէտք է ասած որ ամէն ապտեկարք իսկոյն կարելի է սառնալ առանց բժշկի հրամանի, հեռնեաս aqua haemostatica Nelubini кровоостанавливающая жидкость Нелюбина որ շատ հեռութեամբ կարող է կանգնեցնել արիւնը, միայն բանարկոյ կամ փաղաքշ պէտք է գրշել գեղի մէջ և վէրքի կամ արիւն հոսող տեղի վերայ դնել։

3, 4, 5, 6) կատաղած շան, կատաղի, օձի, մեղրանանի և կարիճի կծածի մասին խորհուրդ է տալի վէրքը լուանալ տաք ջրով, մոխրոյով և վէրքի վերայ քսելու, օղի կամ ձէթ քսել. սարեով բանալանանալու։ Ինչ մասին մեռած է ասել մեր պարբերի պէս „օգնէ Աստուծոյ“։

Բայց գիտէք, որ ինչքան վատնդաւոր է կատաղած շան և օձի կծածը և դրան համար առաջարկում են այնպիսի մեղրերի առարկայով. որպիսին որ է—հայերէն լեզուով խսոլը, կարգալ հետաքրքրվել և գրականան ժողով կազմել...։

Դուրեստուս, այդ հարկէնաստ օրիորդներից մի ը. պատասխանում են, որ (ով սարսամ!!) թէ կրտսեակի հեռադասար երեխեանեցիք մեկում, առանց շլեցիներ գնալու։ Բայց գորանից սատմեն, (խելքս չի կրտրում) որ համեմանել է պարզ գալ մի պարտեի հետ. որի պրոպագանդի (գիրակի) թեերի ծաղրերը բաւականին լայն է եղել... երբ արդէն, քանի տարի է, որ դրա մոդան գնացել է...

Այդ անցեալից մի օր չանցնացան, հաստատ տեղից խնացաց, որ հայ օրիորդի այդ տեսակ մոդենատոդերությունը մնացած բոլոր beau monde-ին ծեծ ուղել է տուել իր վերայ... իսկ երկու օրից յետոյ էլ լսեցի թէ՝—մի նոնոն հայ օրիորդը փոխանակ կարմրելու էդ ծեծարդերի առաջ, որոց գասին մի ժամանակ ինքն էլ էր պատկանում, ընտանաբանը, ամբարաբարարի է գտնուել։ որ ինքն էլ իր կողմից մի կուսյո ձիաձաղելով պարզապէ ցոյց է տուել, թէ՝ ամենեւին բանի տեղ չի դնում նրանց ծաղրը... երբ սոքան բոլորովին հակառակ՝

♂

Գ.... քաղաքի օրիորդ Ջանդիմանդը. ինձ մի յանդիմանական նամակ է ուղղել. Մշակի 50-դ համարի մէջ ասած ֆելիէտոնին սխալիս, որի մէջ վերաբերվում beau monde-ի վերաբերութեամբ ճակատագրիս նեռ ունեցած խոսակցութիւնին մեր ասել էի թէ՝—գոռալը, (այսինքն գեղեցիկ

*) Ինչով է զանազանվում սոքա խորհրդը նրանից թէ բարբերի բժշկութիւնից, որ պարտի հանգամանքին վերեն նեռ ասում վէրքի վերայ։

բաղում են այնպիսի մեղրերի առարկայով. որպիսին որ է—հայերէն լեզուով խսոլը, կարգալ հետաքրքրվել և գրականան ժողով կազմել...։

Դուրեստուս, այդ հարկէնաստ օրիորդներից մի ը. պատասխանում են, որ (ով սարսամ!!) թէ կրտսեակի հեռադասար երեխեանեցիք մեկում, առանց շլեցիներ գնալու։ Բայց գորանից սատմեն, (խելքս չի կրտրում) որ համեմանել է պարզ գալ մի պարտեի հետ. որի պրոպագանդի (գիրակի) թեերի ծաղրերը բաւականին լայն է եղել... երբ արդէն, քանի տարի է, որ դրա մոդան գնացել է...

Այդ անցեալից մի օր չանցնացան, հաստատ տեղից խնացաց, որ հայ օրիորդի այդ տեսակ մոդենատոդերությունը մնացած բոլոր beau monde-ին ծեծ ուղել է տուել իր վերայ... իսկ երկու օրից յետոյ էլ լսեցի թէ՝—մի նոնոն հայ օրիորդը փոխանակ կարմրելու էդ ծեծարդերի առաջ, որոց գասին մի ժամանակ ինքն էլ էր պատկանում, ընտանաբանը, ամբարաբարարի է գտնուել։ որ ինքն էլ իր կողմից մի կուսյո ձիաձաղելով պարզապէ ցոյց է տուել, թէ՝ ամենեւին բանի տեղ չի դնում նրանց ծաղրը... երբ սոքան բոլորովին հակառակ՝

♂

Գ.... քաղաքի օրիորդ Ջանդիմանդը. ինձ մի յանդիմանական նամակ է ուղղել. Մշակի 50-դ համարի մէջ ասած ֆելիէտոնին սխալիս, որի մէջ վերաբերվում beau monde-ի վերաբերութեամբ ճակատագրիս նեռ ունեցած խոսակցութիւնին մեր ասել էի թէ՝—գոռալը, (այսինքն գեղեցիկ

սեռի զարակիները) ամենից թեթև արարածներ են բնութեան մէջ։ Օրիորդ Ջանդիմանդը ասում է,—ինչով են մեզանում բոլոր գեղեցիկները, եթէ թիմիվիրատ մի Ամիսանդրովի ազգի կայ, որանց մէջ քանի թեթեանիներ գտնվում, որոց դու (այսինքն ես Ղազարեան) սասանում ես։ Ինչի քու. նամանագրիս նեռ ունեցած խոսակցութեան ժամանակը. աչքիդ բաց թողի մի ուրիշ ֆելիէտոնի մէջ նկարագրած այդ մարդկերանց տրաքազոնութիւնները... Ամիսանդրովս հետ, ու անս թէ այդ անձանց հետ ինչ կասի։

Ես խոսեցի, իսկ ճակատագիրս գաղձալ ինձ հարց առաջարկեց՝

♂

—Որ բանը ուելի բարձր է թեատ քու աչքին

—Այն գեղուը որ Գրա գլխին նստած է։

—Դրանից էլ բարձր։

—Ամպերը։

—Ամպերից բարձր

—Աստղերը.

—Աստղերից էլ բարձր։

—Օրիորդ Ջանդիմանդի ակնարկած ամենայն.... յիմարութիւնը։

Դարձեալ յիմարութիւնից աւելի ես բարձրան չեմ տեսնում, իսկ դու օրիորդ, տես նշանանում թէ ոչ։

Զաքուռ.

և գլուխը, օրինակ ինչպես մրան մարդը ելնելաստ է մի կողմից դեպի մյուս։

3) Հիանալին տալիս են նոտան գրությունն և մի մարդ փնտիր կան տակերպից գրված է նոտան և հետևաբար առաջ և յետ ասելով կուրծքը և գլուխը, մի և նոյն ժամանակը փոքր ինչ բարձրացնում է բոլոր մարմինը կանտասկիրից։

Այս այս երկու գիրքին ամենքիսով կարելի է տալ հետևությունին թեզդուսանին։ Իսկ եթէ նա կարդացնում է չունչ առնալ, բայց իսկ գարտան է, գրան համար նոյնպես հնար ամենից կաց, այն է ասիասել, որ հետևոր սիրտը վեր ածել ինչպես մեզանում ասում են, իսկ այդ ամենքը գիտեն, մարդ բարգանին տալ, կամ փեստրով քիրը խուստաս ածել։

Երբոր ցնչաստիրենը վերանորոգուց, այն ժամանակը հանգիստ գրությունն անկարելի մեջ, թեկ տալ և մարմնոր մերել զանգան սպիտանեով և արարներով։

12) Դրան տարածներին խորհուրդ է տալի սառուցով և ձնով պատել մարմնոր։ Այդ ամենեին հարկաստ չէ։ Այլ գլուխը նպատակը, այն է, որ ատաիեան առ ատաիեան հիանալին տանեն տաք օդի մեջ։ Այդ պատճառաստ ցրտի տարածին զատնելուն պետ՝ ոչդրակի չը պետք է տարած տաք տեղեակը։ Շորերը հանելուն պետ պետք է մարմնոր գրաչոթիեանը ձեռով մերել և նայել ինչպես հիանալը սկսում է ուչքի գալ, նորան կանգ կամաց տանել առաստ տաք օթևանի մեջ։ Գնում մի չալի կոտրով մերել մարմնոր և ապա տալ թէչ և մի փոքր արաք, ի հարկ եթէ ոսմ կաց, առանչ լաս մի փոքր ոսմ։ Ուրեմն յուսամ, որ հանգաստի եղաս, որ հարգատ է ցրտի տարածին առաջնան առ ատաիեան տաք սենեակի մեջ տանել, և կամաց կամաց մերել մարմնոր։

13) Ատաքի հոտ գրեպանին խորհուրդ է տալիս տանել մաքուր օդի մեջ (ի հարկէ չատ լաւ է)... գրէն տաք ջուր ածել մի արշին բարձրությունից (Այլ կէս կամ արշինուկս լինի ինչ վեստաստաքան կարող է պատահել։) հոտ քաշել տալ քացախ, (անոգուտ է) յետոյ տալ քացախ կամ լիմոնով ջուր (անոգուտ է)։

Ի հարկէ, ատաքի հոտ գրեպանին (grapa) իսկոյն հեռացնելով սենեակից, ազատ և մաքուր օդի մեջ պետք է բարձրացած տեղերն թարգնել (բազարի ալյուտին, կրքալիները, գոտիին և ալ հատ տուղ բանկին) և յետոյ գլխին տալ ջուր ածել։ քիթի տակն բռնել նաչատիրի սպիրտ, սպանից հինգ եոթը կաթիլ ջրի հետ ածել բերանը։ Եթէ մրրանալուց երկիրդ չէ կաց հիանալի երեսը մանկանցնել բացատած պատուհանին։ Մարմնոր մերել սառը ջրով, սպիրտներով և վերջապես եթէ ուրիշ բան չի կաց ազատքով։ Այս մի նայն խորհուրդներն կարելի է կատարել և 14) արբեցածների օգնելու համար։

Այս 15) վերջի խորհուրդն է, որ տալիս է մեր 1873 թուի նպատամնուն օյուսցրը։ Դրան խորհուրդները խորհրդի համար բատարանին օգտակար են, բայց մի պակասություն կայ, այն է իսկոյնի ժամանակ ամէն մի փոքր և չնչին ատամքանի անգրաչչեանը (լուծել կամ փոխել) պետք է ուչքի գարձնել։ Ամենան ընտանեկի ոչնչ ուՇնենց տանը մի քանի խորհրդի դէմ գեղը և գրաչ ըլին իրանց սատկիչի կողմից։

Թէ և իմ գատաղությունս այս օրագրի յատկությանի վերաչ ատաչել երկար եղաս, քանց իրը յատկությանը, բայց ես ունենալով իմ նեղատաքությունս մեջ մի կողմից բարի նպատակը այդ յատկանի գրոյի, մի կողմից նոր նորությունը և սնանկական կարծիքներն, իսկ մես կողմից իմ ցանկությունը ատաչել նոր խորհուրդ տալ փրդ չիչեալ հարցանդրների մասին, երկրագրքի իմ գրքանը։ Ինձ մեռած է մարդ ասել որ կր ցանկանամ ի բոլոր սրտ այսպես նորածին գրքակիրներն որ մարդոր նոյնպես լինեն նոր և ատաչ, թանասան իրանցից հետևանան փոչին և պատասանան խորհրդածությունները։ Այնպես որ մեր Հայերի մասնոր գարչանան մեջ կարելի լինի ցանալաստ նել նոր ատաչն հոգի։

Բէյշ՚ատիան Գ. Քուչարեանց

ՆԱՄԱԿ ՄՕՍԿՎԱՅԻՑ

Դեկտեմբերի 9-ին (1872 թ.) Մոսկվայուն հայ ուսանողները ասին հայերէն ներկայացումն յօգուտ Բրնանց խեղճ ընկերներին։ Այս բարի միտքը ուս այս երկու տարի դաստ համահարիւն Մոսկվայի, մեր հայ ժողովրդեան կողմից։ Ինչպես անցեալ տարի, նոյնպես այս տարի հանդիսությունը բաւականին գոհաց. ամեն ծախսերը հանելով, 360 բուբլի արծաթ մնաց։

Ներկայացրին «Շուշանիկ» ողբերգությունը, հանդուցեալ Յակոբ Կարինեանի գործը, որի արժանաւորությունը և պակասությունները կարծեմ որ ամենին յայտնի է, միայն նա իմ կողմից այն կարող եմ ասել, որ այդ գործը մի դրամատիկական գործ չէ, այլ հեղինակի անձնական (եթէ չեմ սխալվում) զգայնությունն է։ Ես հոս ոչ կամ այս կամ այն գործող անձի բերնից դուրս են գալի, մինչեւ անգամ վազդէնն ու իրենան պարաք է համարում մի քանի զոմանանցիներ տալ հայերի մասին։ Միայն պէտք է խստասանել, որ այդ գրելիքները շատ դուռ է գալի մեր ժող վրդանանը, և ծիծաղ թէ վրդրնին արդեն յայտնի է «Շուշանիկը»։

Մասնաւորապես «Շուշանիկը» խոսդացին, թէ քանի կարելի է պահանջել տարին մի անգամ հանդես դուրս գնդանելից։ Ուսանողները ասիասել էին իրենց գրքերը խղճմտանքով տպագրել։ Բայց զարմանալին այն է, որ ոչ մեկի մեջ չեղաց ճշմարիտ արհեստագիտական ընդունակություն։ Օրիորդ Սոդանի Սոսեփանեանի մասին Շուշանիկի դերում, կասեմ միայն որ չը նայելով իւր գերի դժուարութեանը, նա յայտնել էր շատ ազդեցիչներ։ Խստասէր և ասուէր իւր գերը շատ գեղեցիկ և ժողովրդի միաց շատ բաւական։ Աւ հասարակ այս տարաց հայերէն ներկայացումը լաւ անցնցաւ, այնպէս որ ժողովրդից շատերը յայտնեցին իւրեանց ցանկութիւնը այս տարի գալ մի անգամ ևս տեսնել մարդերն իւրաց թատրոն։ Ապահովութիւնն ոչ ուսանողների հոսան իւրմանց ներկայացումն—միացնելով օգտակարը հանդիսական հոս, ժողովրդեանը բաւականութիւն, իւրեանց ընկերներին օգնութիւն տալով։—Պարտականութիւն եմ համարում ինձ այս ես ասելացնել, որ ս Սոսեփանեանի ընտանիքը ուսանողական այս ձեռնարկութեան ոչ միայն ներքնապէս մասնակից եղան, այլ նա անձնապես, չը խնայելով ոչ ժամանակ և ոչ աշխատանքնի մասնակցելով ներկայացման մեջ, օրիորդ Սոսեփանեանը յայտնի սատարում է իմ ասած խոսքերը։

Գեկտեմբ. 25-ին. 1872. Ե. Տ. Ե.

Հետեւեալ նամակը ստանում ենք Թիֆլիսի հայ-գրականական խմբից պ. Խմբագիր

Մենք ստորագրեալներս ուղարկած էինք, հետեւեալ նամակը «Մեղու Հայաստանի»։ խմբագրութեանը, բայց նա չը տպագրեց նամակը իր լրագրի մէջ, այլ հանեց միայն նրանից բովանդակութիւնը...։ Մենք չենք իմանում, ինչ հանգամանութիւն ունի «Մեղուի» խմբագրութիւնը քաղաքացիական գաղտնի վիրաւորանքի վրա, բայց ամեն տեղ ընդունված է, որ երբ մի լրագիր անգիտակցաբար մէկին զրպարտել է, նա իր ազնիւ պարտաւորութիւն պիտի հանարէ տպագրած անձի կողմից պատասխան ստացուելուվ, կամ հերքել, կամ ասել թէ ցանկանում է զղջանալ։ Բայց «Մեղուն» ուրիշ կերպով է հանդանում քաղաքացիական թիւնը, ուստի մեզ պրտում է մեզի դիմել ինքդրեալ տալել մեր նամակը մեր թերթի էջերի մէջ։

Մեծապատիւ խմբագիր («Մեղու Հայաստանի» լրագրի)

Խնդրում ենք մեզ տեղ տալ այս ծանուցումն և յայտնի ենք, որ առաջիկայ համարում նա կը տպագի, որովհետեւ պատասխանների կանոնները պահանջում են մեզանից բացատրել անորոյ յայտնուած իրողութիւնը որ տպած է մեր շաբաթական թերթի նոր տարվայ առաջին համարում, և որպիսի իրողութիւնը կարող է վիրաւորել ամէն մէկին մեր ընկերութիւնից, որոյորմէն անդադար մեռնել։

Մեղուի 1 համարում յունվար ամսի 6-ին 1873 ամի՝ ասած են հետեւեալ տողերը, քաղաքացի սատարարութիւնը պատմիլով թէ ինչպէս Աղգլեանց գերասանները մէկը, կորցնելով իր գեղեցկութիւնը ընկերեալ երկանչաստ չարեկամ ջեց, դիմում է Աղգլեանց դասարանը և վարձատրվում է երկամիսաստ ընկերութիւնից 2000 ռուբլով, ուսանցնում է գեղեցկանալու։

«Այս հանդամանքը չատ ազնիւ պիտի լինի և մեր գերասանների մէկի համար, որ ինչպես լսում էք մասնաւորապես վրան է կերել ապասաներ ստանալով։ Խորհուրդ ենք տալիս այդ պատչին գրեմ Աղգլեանց գասարանը, որ անկասկած կարդի յտչաստ նորան, վրատարեալ գնեմ 200 պէնս։ Այս ես վստանաստ է, վայ թէ այն ժամանակ չատ չատ ցանկանայ նա ազգասիրի մեռ վարձատրութիւն ստանալ։» Մեկ կողմը թատերական գասարանը վարձատրութիւնը պատանեան մէջ մեզը գարձնում ենք մեր ուշադրությունը վերադրելով մեր լրագրում տպած խոսքերի վրայ, գրքի իսկական էությունը բացատրելու համար, ինդրում ենք մեզ պահանջել մեր ազնասանցից, յայտնել մեզ թէ ինչպէս է հանդնում նա մեր գերասանների հանդեպ մեզ ասելով, այսինքն այդ մեզը որ գերասանական խմբին է վերաբերում և նեմ դա վերաբերում մեր խմբին։ Ուրեմն հվ է այդ գրեսանը։

Յոյսով ենք որ խմբագրութիւնը առանց յետ ձգելու կատարում բացատրել այդ հարցը, որովհետեւ հանդանակ զեպում մեզ կը մնայ ասել, որ մեր հարցնական թերթերից մեկի էջերում տարածում են զրպարտութիւն և խմբագրութիւնը չի ուզում հանդանալ բացատրել այդ զրպարտութիւնը։

Մենք կարծում ենք, որ գազ չէք հարցի բանը մեզանի այդ տեսակ վիրաւորանքի որ պիտի կրնվեին մեր ընկերներին, թէ ձեզ խնդանք, պատ։

Սաթենիկ
Գեորգեան Աբրամեանց
Գէորգ Զանգեան
Յովհաննէս Աներիկեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

1 Ներքին 5% փոխառութեան արած տերաքի դուրս եկած առեանները, որոց տարած գումարը 1000 ռուբլի է։

8,299	4
15,030	41
4,830	30
18,123	41
5,739	42
18,355	37
16,347	33
12,502	37
10,207	15
13,072	8
15,419	26
8,772	21
556	14
4,938	9
12,434	20
14,212	38
16,808	1
852	19
14,786	12
5,302	6

***

Մեզ գրում են Զաքաթալից, որ դեկտեմբ. 30-ին այստեղ ներկայացրին բարեգործական նոր պատակով «Դալալ Աղա»՝ կատակերգությունը։ Զուտ արդիւնքը ծախսերը հանած մնաց 53 ռ. 50 կոպ., որ և բաժանեցին ազգասերներին։ Այդ բարի գործի յոյսդրաղը տիկին Եկատերինէ Զաքարանեան էր։

***

Մեզ հաղորդում են որ Ալէքսանդրապոլում գիտասրբութիւն ունեն հայոց նարկայացում տալ։

***

Դեբրեցեսում նորերում տրվիցաս հայոց ներկայացումներ։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՍՊԱՆԻԱ

Եւրոպայի երկիրներից ոչ մէնը տէրան անընկեալ հաս վրդովմունքների և խռովութեանց հնեմարկիկցաս անցեալ տարուայ ընթացքում, որքան որ Սպանիան։ Ուրիշ երկիրներում, այդ միենոյն պատճառով հնարքներ տարատեսակներներ առաջացան առ հասարակ երկրի սահմանագրական հարցերի այս կամ այն տեսակ փոփոխութիւններից։ Բայց այդ բոլոր խռովութիւնները չէին գործ դրվում ամենվին լեգալական շարժումներով՝ ինչպիսին որ տեսնում ենք Սպանիայի մէջ։ Այդ կողմից, վերջինս (Սպանիան) բաւական է կանգնում Ենրեսյայի սեռ բանակցութիւնների հետ։

Այդ ենանցեալ տարուայ գարնանը հրատարակեցին գաստանագրեալ իր սպիտակ-գրքանի մէջ, գեռ մինչեւ ներկայ օրերս շարունակում է տարատարակ տարատեսակութիւնները, թէ ինչպէս անցեալ գարնանը Գոնսալվոյ VII-դ անուանուածը) նշանակեց հարուածներ կրեց այժմեան Ամադէյ թագաւորի զորքերից, և ստիպվեցաւ կիրարկել փոխանակ գաշտերի։ Այժմեան Կարլոսեան փարտիի գնդերը որոնց գլխաւորն է Գոնսալվոսի եղբայր Գոնս-Լիրնեսս դէ-Բուրբոնը, ուսելի ուսանողների խմբին է նմանում, քան թէ մի որ և իցէ կուսակցութեան կառավարութեան դէմ մաքառող ապատամարան զորքի։ Բացի գրանցից, վերջին ժամանակում, սկսեցին նոր յեղափոխական շարժում, այսպես անուանուած—կարմիր հանրապետականների կողմից։ Այդ շարժումը ևս յաջողութիւն չունեցաւ, որը եթէ գոնէ գար ինչպես երեւում է ապատամարների յայտարարութիւնից, Սպանիայում էլ պիտի կրնվեին մի՛նոյն զարհուրելի անցքերը, ինչ որ Փարիզի կոմունան էր անում.....

Շատ կարելի է հեշտ լինէր այժմեան Ամադէի թագաւորին, այդ արիւնհեղութեանց մի զրելդ հարուածով վերջ դնել, եթէ երկրի սահմանադրական կեանքը ևս գտնուած սատանաներով չը տարբերվէր։ Մին քանի ամսի մէջ հինգ անգամ նախարարութեան կրկնելն առաջացրեց Ամադեան նախարարութիւնը կազմվելու արտաքին կուսակցութիւնի ներկայացուցիչ Յօրիլի նախագահութեամբ՝ որը ստանում է զանազան նոր վերանորոգութիւններով՝ բարեկարգել երկրի անմիջապէս դրութիւնը։

Վերջին ժամանակում Յօրիլան ստանջարկեց Կորոնի ժողում, երկու նշանաւոր հարց—միոնը, ընդհանուր զինուորագրութիւն, իսկ միւսը, Պորտո-Ռիկոյում մէջ սարու կեռերի ազատութիւնը։ Այս վերջին որոշումը, ինչպես և կարելի էր սպասել, Կորոնէսի բազմաթիւ կուսակցութիւնների միջամտ հաւանութեամբ ընդունվեցաւ։

Սարանով նախարարութեան նախագահ Յօրիլան, մի կողմից ամրացրեց իւր խանտաստրութիւնը, իսկ միւս կողմից պահաս օգուտ չը բերեց Ամադէի թագաւորի գահին, իսկ ինչ որ վերաբերում է Կարլիստական մասին, Յօրիլան կարծիքով՝ այդ սարկաստիրենը կը ջնջվի այն օրից, երբ այլ ևս մի ապատամարչի լինել կարող մէջ, որը արգէն քանի տարի է շարունակում է իւր զրելդ ընդհանարութիւնը Սպանիայի ազատութեան դէմ։ Պ. Յօրիլան տարու կեռերի ազատութեան առաջարկած հարցը Սպանիան նախարարութեան ամէն էլ ձգնաժամը առաջացրեց, որովհետեւ Յօրիլան նախարար ընկերները, հանձնայն չէին, իրանց գլխաւորի կարծիքի հետ, այդպիսի անմամանակ ազատութեան համար։ Բայց թագաւորը համարում էր Յօրիլան մարդին, այդ պատճառաստ էլ, մին քանի անհամաձայն նախարարները արձակուրդ տուին, որոց մէջն էր և զրանական մասի նախարար, Բաւիս-Գոմէսը, որը համարվում է իրրև ձեռատար և ամենաշնորհաւոր նախագահ մէջ։ Ի հարկէ, այդ առնի հետանալը գաշտոնից, կուսակցությունը իւր նշանակությունը, և կը հարուածի բաւականին Սպանիայի կրկնիսին։

Այն վերանորոգութիւնը ինչ որ արեց Յօրիլան նախարարութիւնը Պորտո-Ռիկոյում վերարկեցնելու, կարելի է ասել որ Եւրոպայի մէջ ամենամեծ հանգիստութիւն զարթեցրեց ամբողջ ազատութիւնների կողմից։ Իսկ Կարլոսի մասին միենոյն տարվանում ցնցվանն գրաւակութիւնը ազատութեան պատճառաւորել բաւականին լայնար տարի էր կրնոյ նպատակը իրագործելու։ Այս տարուայ սկզբում՝ արդէն Միապետականների արտաքին գործոց նախարար պ. Ֆիլը, ուղղեց մի ծանուցագիր Սպանիայի կառավարութեան, բացատրելով որ այդ սեռակ խիստ և ազորիների վարմանքը